

Neden Tarih Öğretiyoruz?

Erdal ASLAN*

ÖZET

Tarih okul programlarının ve entelektüel yaşamın en önemli inceleme konuları arasında yer alır. Özellikle yirminci yüzyıl boyunca insanlığın yaşadığı deneyimler, bir bilimsel araştırma alanı ve eğitim-öğretim konusu olarak tarih alanında önemli gelişmelere neden olmuştur. Değişen bireysel ve toplumsal yaşam koşulları ve bunların üstesinden gelebilmeye yönelik arayışlar, insanlığın ilgisini Herodot¹ tan beri tarihe yönelttiği için, ondan beklenen yarar ve işlev döneysel olarak farklılıklar göstermiştir. Tarihe yönelik bu bakış aynı zamanda tarih öğretimine yüklenen amaçlar üzerinde de etkili olmuştur. Kuşkusuz bu amaçların gerçekleşmesi, amaçlara uygun bir içerikle mümkün olabilir. Bu sınırlı incelemede okul öncesinden yükseköğretime dek değişik eğitim basamakları için kaleme alınmış az sayıdaki yayında belirlenmiş olan amaçlar sıralanacak, öne çıkan ortak noktalardan yola çıkarak belli başlı başlıklar altında genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: 1-Tarih Öğretim, 2-Neden Tarih Öğretiyoruz, 3.Tarih Öğretiminin Amaçları

ABSTRACT

History takes place among the most important research subjects of school programs and of intellectual life. Especially during the twentieth century, the experiences of mankind led to important developments in the field of history as a school subject and a research area of science. The changing conditions in mankind's individual and social life and the quest to overcome them have directed man's interest towards history since Herodotos. That is why the expected benefits and functions were different in every period. The goals and aims of history teaching has also been affected by this viewpoint. There is no doubt that these aims can only be actualized by a course syllabus which fits the aims. In this research the aims of history teaching from pre-school level to tertiary level which are considered in a limited number of publications will be enumerated. The common points that strike out will be categorized and from these a general evaluation will be conducted.

Keywords: 1-Teaching History, 2-Why Learn and Teach History, 3- Aims of Teaching History.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında tarihçileri, tarih eğitimcilerini ve tarih felsefecilerini en çok meşgul eden şu üç soru olmuştur; *1.Tarih nedir? 2. Tarih ne işe yarar? 3. Neden tarih öğreniyoruz?* Dünyanın her tarafında tarihçiler arasında yoğun bir ilgi ile karşılanan bu sorulara verilen yanıtlar tarihçiden tarihçiye farklılık gösterecek ölçüde bir çeşitlilik göstermiştir.

Neden Türkiye'de olduğu gibi tüm dünyada iktidarlar ve iktidar için uğraş verenler, okullarda izlenen tarih programlarını etkilemek ve yönlendirmek için yoğun bir mücadele ve gayret içerisine girerler? En ilericisinden en muhafazakârına, sağcısından solcusuna, milliyetçisinden milliyetçilik karşıtına, tüm siyasal partiler, gruplar, cemaatler, dernekler,

* Erdal Aslan Yrd.Doç.Dr. DEU Buca Eğitim Fakültesi, Buca, İzmir, erdal.aslan@deu.edu.tr

kısacası farklı siyasal, toplumsal, kültürel, ekonomik, dinsel ve ideolojik gerekçelerle bir araya gelmiş olan tüm kişiler ve oluşumlar tarihe karşı yoğun bir ilgi göstermişlerdir. Kendi görüşlerinin savunulmasında, meşruiyete büründürülmesinde tarihçilerin desteğine özel bir önem vermişlerdir. Tarihi kendi görüşlerinin desteklenmesi konusunda önemli bir cephanelik ve "yanlış" ya da karşıt ellere geçtiğinde öldürücü bir silaha dönüşen bir araç olarak görmüşlerdir.

Yirminci yüzyıl boyunca Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, ABD başkanlarından Theodore Roosevelt, günümüzde Bağımsız Devletler topluluğu olarak varlığını sürdüren eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin kurucusu V.İ. Lenin, İngiltere Başbakanı Winston Churchill, Hindistan'ın kurucusu Mahatma Gandhi gibi pek çok devlet adamının bağımsızlık savaşlarının en büyük rehberi ve güç kaynağı tarih olmuştur. Kalıcı bir şekilde kendi ulusal tarihlerinde ve insanlık tarihinde eşsiz birer yer edinmiş olan tüm bu liderler kendi ülkelerindeki tarih araştırmalarına ve eğitime özel bir ilgi göstermişlerdir.

Diğer taraftan Joseph Stalin, Adolf Hitler ve Francisco Franco gibi diktatörler de programlarının önemli bir parçasında tarihten çok yoğun olarak yararlanmışlar, tarihin yanlış ellerde kullanıldığında nelere yol açabileceğinin korkunç örneklerini vermişlerdir. (BLACK-MACRAILD 1997:10-11) Yine yakın geçmişte, 1980 lerde ABD de Ronald Regan, İngiltere'de Margret Thatcher izledikleri politikalar doğrultusunda okulların tarih müfredatlarına müdahale girişiminde bulunurken, 1996 yılında John Major ve Tony Blair yürüttükleri seçim kampanyalarında politik güvenilirliklerini kanıtlamak için tarihi kullanma yolunu benimsemişlerdi. (PHILLIPS 2000: 10-11) Politikacıların büyük bir ilgiyle, bazen de korku ve kaygıyla ele aldıkları bir alan olan tarih neden bu derece cazip bir ilgi alanıdır? Bireyler ve toplumlar neden tarih öğrenmeye ya da kullanmaya karşı bu denli isteklidir. Tüm dünyada yayınlar arasında tarihsel içerikli incelemeler, romanlar ve filmler en çok satanlar listesinin başında yer alıyor. Tarihe yönelik bu yoğun ilginin altında yatan neden ya da nedenler neler? Ne için tarih öğreniyoruz ve öğretiyoruz?

Farkında olalım ya da olmayalım tüm duygu, düşünce ve davranışlarımız, geçmiş deneyimlerimiz ışığında doğar, gelişir ve biçimlenir. Bugünümüzü oluşturan her şey geçmişimizden günümüze taşıdığımız birikim

ve deneyimlerimizin bir ürünüdür. Gündelik yaşamımızdaki, tüm duygu ve düşüncelerimiz, geleceğe yönelik hedef ve beklentilerimiz kendisinden kaçamadığımız, kaçamayacağımız bir geçmiş atmosferinin yarattığı iklim koşulları altında biçimlenir. Bugünde yaşayıp geleceğimizi oluştururken, aslında çıkış noktamız ve rehberimiz olarak geçmiş deneyimlerimiz ışığında yol alırız. Geçmiş duygusu bizi öylesine çevrelemiştir ki, sanattan edebiyata, dilden düşünceye, politikadan ekonomiye, sağlıktan spora, meteorolojiden jeolojiye, reklamcılıktan gıda sektörüne dek, insana, doğaya ve evrene ilişkin her şeyi ancak geçmiş bağlamlarında ele aldığımızda kavrayabilir ve anlamlandırabiliriz. John Tosh'un da vurguladığı üzere "*tarihi umursamadığını iddia eden insanlar bile, attıkları her adımda tarihe dayalı varsayımlar geliştirmek zorunda kalırlar.* (TOSH 1997: 3-4) ya da bu zorunluluğun tahakkümü altında süren bir yaşama katlanırlar. Doktorlar kendilerine herhangi bir rahatsızlık dolayısıyla başvuran bir hastaya tanı koymak için, kendisinin ve ebeveynlerinin daha önce geçirmiş oldukları hastalıkları araştırarak ve dosyalarını inceleyerek işe başlar. Bir avukat ya da bir yargıç önüne gelen bir dosyayı sonuçlandırmak için, davaya konu olan olay, olgu veya kişilerin geçmişine yönelik kapsamlı bir araştırmaya girişirken, bir yandan da geçmişte rastlanan benzer durumların nasıl bir karara bağlandığını incelemekle işe başlarlar. İster büyük olsun, isterse küçük, bütün yatırımcılar ellerindeki birikimlerini değerlendirirken yatırım araçlarının geçmiş dönemlerdeki performanslarının ve getirilerinin analizinden sonra bir karar verirler. Rakip partiler birbirlerinin izledikleri politikaları değerlendirirken, seçmenler seçim tercihlerini belirlerken hep geçmiş söylem ve uygulamaları temel alırlar. Eş seçimimizden, arkadaşlık ilişkilerimize dek yaşamımıza yön veren her tür eylem ve tavrımızda geçmişin ağırlığını hissederiz. "*Çağımızda değişimin bu kadar hızlı olması, geçmişe ilgiyi gereksiz kılmaz; sadece geçmişin etkisini tartıp ondan çıkarılacak dersleri yorumlarken yararlandığımız perspektifte değişiklikler yaratır.*" (TOSH 1997:4.) Kısacası geçmiş, tıpkı yoksulluk gibi kendisine katlanmayı istediğimiz için değil, ondan kaçamadığımız için her zaman bizimledir. Geçmiş kendi dünyamızda meydana gelen olayları nasıl algıladığımızı ve bu olaylara karşı nasıl yaklaştığımızı belirleyen ciddi ve önemli bir konudur. Şu anki pratik bir problemin geçmişi ve nasıl geliştiği hakkında sağlam bir bilgiye sahip olmadan bu problemi anlamak çok güç olacağı için, tarih bu konuda

çok önemli ve özel bir role sahiptir. (ROGERS 1984: 20) “Tarihin sosyal bilimler alanı içinde özel bir yeri vardır. İlköğretimden yüksek-öğretimin sonuna kadar bütün eğitim basamaklarındaki eğitim programlarında yer verilen tarih derslerinin sosyal bilimler alanına olan genel ilgisizlikten en çok etkilenen disiplinlerden biri olduğu görülür.” (SAFRAN 2006: 13)

Tarih, 20. yüzyıl boyunca bir müfredat konusu olarak, hem öğrenilen bilgi anlamında, hem de pedagojik anlamda farklı eğitimsel ideolojilerden etkilenmiştir. Yüzyılın başında İngiliz Eğitim Bakanlığı tarafından yazılan bir el kitabında; okullarda verilen temel eğitimin amacının “kelimenin tam anlamıyla” çocukların haklarını, sorumluluklarını ve yükümlülüklerini kapsayan bir içeriğe sahip olması gerektiği belirtiliyordu. Tarih öğrenmenin bu sorumlulukların nasıl yerine getirileceğini, Britanya İmparatorluğu’nun gelişimini, Dünya’daki otoritesinin ve gücünün açıklanmasını gösteren fırsatlar sunduğu vurgulanıyordu. Yüzyıl boyunca, çocukların bireysel ilgi ve yeteneklerinin geliştirilmesine yönelik ilgi, müfredat üzerinde etkili olmuştur. Kelimenin tam anlamıyla eğitim süreçlerinde çocukların bilgi edinme ve olgu depolamasından daha çok, etkinlik ve deneyimleri temel alınıyordu. Tarih müfredata daha çocuk-merkezli bir konu olarak adapte edilen ve çocukların ilgi ve coşkularının artırılmasına yönelik önemli bir araç olarak görülmüştür. İkinci Dünya Savaşı’nı izleyen yıllarda bütün Dünya’da artan bireyin gelişimi bu ilköğretimin belirleyici özelliği üzerinde etkili oldu. Raporlarda okul ortamı çocuk için sadece “bir öğretim atölyesi” olarak değil, çocukların öğrendikleri temel değer ve yaklaşımların mekanı olarak tanımlanıyordu. Tarih, yerel çevre ve aile tarihleri üzerinden yaratıcı projelere dayalı olarak, çocuklara deneyimleri, değerleri ve yaşam öyküleri yoluyla geniş fırsatlar sunuyordu. Daha yakın zamanlarda ise, tarihin çocukların bilişsel gelişimleri üzerindeki en önemli gizil katkısı, tarihin farklı metodolojisini öğrenmeleri ve kavramaları olmuştur. Tarihçi gibi çalışma becerilerinin gelişmesi sayesinde, tarihsel sorular sorma, sentezler yapabilme ve sağlıklı iletişim kurabilme becerilerinin gelişmesine oldukça önemli ölçüde yardımcı olduğu vurgulanmıştır. (HARNETT 2000: 25)

Tarih öğretiminin kendisinden beklenen faydanın sağlanabilmesi için, öncelikli olarak yapılması gereken şey, ondan nelerin beklendiğinin, eğitim ve öğretimiyle amaçlanan şeyin/şeylerin ne olduğunun net bir biçimde

belirlenmesi olmalıdır. Son yılların popüler ifadeleriyle tarih eğitimine ne gibi bir **misyon** yüklüyoruz? Bu misyonun gerçekleştirilmesine yönelik **stratejik amaçlarımız** neler olmalıdır? Bu amaçların gerçekleştirilmesini sağlayacak olan hedeflerimizi nasıl belirlemeliyiz? Son olarak bu hedeflerin gerçekleşmesini sağlayacak olan faaliyetlerimiz yani tarih programlarımızın içeriğini nasıl oluşturmaliyiz? Tüm bu soruların her biri ayrı bir araştırma ve incelemeye konu olacak derecede kapsamlıdır. Evrensel tarih ve tarih öğretimi yazınında değişik yönleriyle irdelenmiş olan bu konulara yönelik ilgi günden güne yoğunlaşarak sürmektedir. Ancak bütün bunlar bir yana acaba tarih öğretimine yüklenen amaçlar nelerdir? İncelememizin odak noktasını bu soru oluşturacaktır. Okul öncesinden yüksek öğretime dek uzanan süreçte yer alan temel kültür derslerinin en önemlilerinden birini belki de en önemlisini oluşturan tarih derslerine hangi amaçlara erişilmek istenmektedir. Bu sınırlı incelemede, öncelikle farklı eğitim basamakları için kaleme alınmış olan az ama önemli bir bölümü henüz tazeliğini korumakta olan, tarih eğitimine ve öğretimine yönelik belli sayıda İngilizce yayında dile getirilen hedefler sıralanacaktır. Daha sonra sıralanan bu amaçlar arasındaki ortak noktalar belirlenerek, her birinin genel çizgileriyle kısa bir değerlendirilmesi yapılacaktır.

Tarih öğretimine yönelik olarak belirlenen amaçlar konusunda öncelikli olarak belirtilmesi gereken saptamalar İngiltere için hazırlanmış olan ve *Ulusal Tarih Müfredatı Çalışma Grubu* tarafından kaleme alınmış olan “Nihai Raporda” büyük bir titizlikle dile getirilmiştir. Bu amaçlar tarih öğretimi açısından oldukça büyük önem taşımaktadır. Tarih eğitim ve öğretimine ilişkin pek çok yayında, tarih eğitimi için dile getirilmiş olan amaçlara çok küçük farklılıklarla adeta bir uzlaşma metni, bir anayasa olarak temel oluşturmuştur. *Ulusal Tarih Müfredatı Çalışma Grubu Nihai Raporunda (İngiltere)* okullarda öğrencilere verilen tarih eğitimi ile gerçekleştirilmek istenen amaçlar dokuz madde halinde şöyle sıralanmaktadır: (BOURDILLON 1994: 27-28)

- Geçmiş bağlarından yola çıkarak bugünün anlaşılmasına yardımcı olmak,
- Geçmişe ilgiyi canlandırmak,
- Çocuklara kimlik duygusu verilmesine yardımcı olmak,
- Kültürel köklerini ve mirastaki kendi payını anlamasına yardımcı olmak,

- Modern dünyadaki diğer ülkeler ve kültürler hakkında bilgilenmesine ve onları anlamasına katkıda bulunmak,
- Tarih yardımıyla çocuğun düşünsel gelişimine katkıda bulunulur. Tarihsel incelemeler, sistematik analiz ve değerlendirme, tartışma, mantıksal zorluklar ve gerçeğin araştırılmasına önemli bir destek sağlar,
- Tarihçilerin diğerlerinden farklı yöntemleriyle çocukları tanıştırmak,
- Müfredatın diğer alanlarına zenginleştirici bir katkıda bulunmak,
- Çocukları gelecekteki yetişkinlik yaşamlarına hazırlamak.

Path HUGHES, Kath COX ve Gillian GODDARD'ın birlikte hazırlamış oldukları *Primary History Curriculum Guide (İlkokul Tarih Müfredatı Rehberi)* başlıklı eserlerinde *Ulusal Tarih Müfredatı Çalışma Grubu* tarafından verilen bu amaçlardan bir bölümüne itiraz edilebileceğini ya da bunlara yenilerinin eklenebileceği belirtilirken, tarih dersleri "öldürücü olduğu için, dünyadaki en tehlikeli konu" olarak tanımlanmıştır. (HUGHES vd. 2000: 5.)

L. O'HARA ve M. O'HARA' nın 3-11 yaş grubu için birlikte kaleme aldıkları *Teaching History 3-11 The Essential Guide, Reaching The Standard Series* başlıklı kitaplarında tarih öğretiminin öğrencilere kazandırdıkları şöyle sıralanmıştır:

- Çocuklar tarih yardımıyla anlamlı örnekler üzerinden geçmişin günümüzü nasıl etkilediğini öğrenirler ve geleceğe ilişkin derslerle modern dünyaya yönelik bir kavrayış kazanabilirler.
- Tarih bütün bir eğitim müfredatının yetişkin yaşamında kullanılabilmesine yardımcı olan temel becerilerinin gelişmesi için fırsatlar sağlar.
- Tarih, çocukların nasıl öğrendiklerini gösteren, tarihsel araştırma süreçleriyle ve uygun sosyal etkileşimleriyle, çocukların ilgilerini motive eden, teşvik eden, ateşleyen, çekirdek inceleme konularını içerir.
- Tarih çocukların, geçmişteki insanların, tercihlerini, yaklaşımlarını ve değerlerini keşfederek, toplumların "kültürel mirasının" aktarılması yoluyla bireysel ve toplumsal gelişme-

lerinde, ana eksen rolü oynar. (O'HARA ve O'HARA: 2005, 10)

Grant BAGE, inin 4-14 yaş grubuna yönelik olarak yazdığı *Thinking in History 4-14: Teaching, Learning, Curricula and Communities* (2000) başlıklı eserinde yer alan ifadelerle göre tarih öğretimi, *bir bütün olarak müfredat, özel olarak tarih bireysel olarak çocukların kişisel niteliklerini, tutumlarını ve değerlerinin gelişmesini sağlar. Toplumsal bağlılık ve kimlik duygularını besleyerek, daha güvenli ve bağlı yurttaşlık duygusuna rehberlik eder.*" Grant BAGE tarih eğitimleri yardımıyla çocukların geliştirmelerini umduğu özellikleri şöyle sıralanır:

- Geçmiş ve farklı kültürler konusunda bilme ve öğrenme isteklerinin uyanmasını,
- Hem kişisel hem de ulusal kimlik duygusu kazanmalarını,
- Geçmişte ve bugün yaşayan değerlere, kültürlere ve halklara karşı hoşgörülü olmalarını,
- Geçmişin ve bugünün başarı ve özverilerine karşı saygılı olmalarını,
- Kanıtlar yardımıyla hayal gücünün ve karakterlerinin beslenmesini,
- Bugünü anlamalarını ve yorumlamalarını,
- Neyin "doğru ve yanlış" olduğuna ilişkin tarihsel örnekler yoluyla ahlaki farkındalık duygusu geliştirmelerini,
- Yurttaşlık konusunda, tarihsel bir bakış açısı kazandırarak, çok kültürlü kavrayış, sürdürülebilir kalkınma ya da kişisel, toplumsal ve sağlık eğitimi bakışı kazanmalarını,
- Tarih zengin insan çeşitliliğiyle dolu olduğu için, çoğulculuk duygusu geliştirmelerini,
- Gerilim ve kaos altında kolektif kimlik geliştirebilmelerini,
- Bilinmezlik ve belirsizlikle yaşama kapasitelerinin geliştirilmesini,
- Etkili ve motivasyonu sağlanmış bir öğrenmenin temeli olarak anlamlandırma isteği sağlaması (Grant BAGE: 2000, 80-81)

Ortaokullarda verilen tarih öğretimi için HAYDN-ARTHUR ve HUNT' ın birlikte

yayınlanmış oldukları, *Learning to Teach History in the Secondar School: A Companion to School Experience* başlıklı kitapta “Okul Müfredatlarında Tarihin Yeri” irdelenirken tarih bir sosyal kontrol aracı olarak öğrencilerin sosyalleşmesini sağlamakla görevlendiriliyor ve tarihin öğrencilere;

- Tarih çocukların kendilerini tanımaları için öğretilir, çünkü tarih, yerel, ulusal ve uluslar arası topluluklar hakkındaki temel bilgileri genişleten ve eğiten ilginç bir inceleme türüdür.
- Tarih bir sosyal kontrol aracı olarak, kültürel normları ve değerler sistemini gelecek kuşaklara aktarmak için geçmiş hatalardan dersler çıkararak ve büyük ölçüde var olan durumu korumak amacıyla öğretilir.
- Tarih; anıtlar, tarihsel yapılar ve yerleşim yerleri, mimari eserler, müzeler ve geçmiş olayları içeren kronikler aracılığıyla çocuklara kendi miraslarıyla tanıştırmak için öğretilir.
- Çocuğun eğitim deneyimlerini zenginleştiren ve kişisel gelişimine katkıda bulunan tarihçilik becerilerini geliştirmek için öğretilir.
- Tarih bir ülkenin insani değerlerini ve yurt severlik duygusunu aşılama için öğretilir.
- Tarih erdemli ve neyin doğru ya da yanlış olduğunun bilincine destek olmak amacıyla öğretildiği vurgulanıyordu. (HAYDN vd. 1997: 17)

Tarih öğretimi konusunda S.P. PATHAK tarafından yazılmış *Teaching of History: The Padeo-Centric Approach*, başlıklı kitapta okullarda çocuklara verilen tarih eğitimine yüklenen amaçlar

- Bugünün anlaşılması
- İleriye bakış
- Ulusal kimlik duygusu
- Hayal gücünün gelişmesi
- Eleştirel düşünce
- Ahlaki amaçlar
- Uluslararası anlayış
- Objektiflik aşılama başlıkları altında toplamıştır.

Tarih öğretimi konusunda son yılların en popüler eserleri olan *Teaching History for the Common Good*, (2004); *Doing History*, (2007)'nin yazarları Keith C. BARTON ve Linda S. LEWSTİK bu eserlerinde eserinde de çocukların tarih öğrenme deneyimleri sonucu yerine getirebilmeleri gereken dört özel amaç belirlemişlerdir.

- Geçmişte kalan insanlar ve olaylarla kendileri arasındaki bağlantıları içeren sorular sormaları ve *ilişki kurlmaları* istenir.
- İkinci olarak öğrencilerden geçmişteki olayların nedenlerini, gelişimini ve sonuçlarını inceleyerek aralarındaki ilişkileri içeren *analizler yapmaları* beklenir
- İnsanların geçmişteki olaylara ve insanlara yönelik dürüst bir biçimde tepki göstermelerini sağlayacak ahlaki değerler geliştirmeleri beklenir.
- Öğrencilerin okulda ve dışında geçmişle ilgili bilgilerini sergilemeleri ve kullanmaları beklenir

Okullarda tarih öğretiminin amaçları konusunu işleyen önemli eserlerden bir diğeri de Fredrick D. DRAKE-Lynn R. NELSON'un *Engagement in Teaching History: Theory and Practices for Middle and Secondary Teachers* başlıklı kitaplarıdır. Yazarlara göre: “*Tarih bir araştırma yöntemidir. Geçmiş hakkında sistematik bir düşünme biçimidir.*” Tarih okullarda bir amaç ve hedef için incelenir. Bu amaçlar üç ayrı kategori altında gruplandırılarak verilmiştir.

A. Tarih öğrenmenin hedefi vardır:

- Tarih öğrencilerin “kendilerini tanımaları” için gerekli olan perspektifi sağlar. Kültürel bilgi, tarih ve diğer disiplinler üzerine organize edilmiş olan bilgidir. Tarih her insanın dünyayı anlama isteğini karşılamaya yardım eder.
- Tarih incelemek öğrencilerin paylaşım duygusu geliştirmelerine, başkalarını anlamalarına ve zaman-mekân ötesinde başkalarına ne kadar benzediklerini ve benzemediklerini öğrenmelerine yardım eder.

- Tarih öğrenmek demokrasiyi ve yurttaşlık bilgisini keşfetmek için etkili bir yol sağlar.
- Tarih öğrencilerin klişeleşmiş örnekler ve genellemeler ile olgular ve varsayımlar arasındaki farklılıkları ayırt etmelerine yardım eder.

B. Tarih incelemenin amacı vardır:

- Tarih eğitimi yurttaşlık bilinci için temel sağlar.
- Tarih incelemek öğrencilere karmaşık tarihsel nedenleri anlamaları için yardım eder ve basit cevaplar ve açıklamalara güvenmemeyi öğretir.
- Tarih öğrencilerin yanlış benzetmeler yapmaktan kaçınmalarına, tarihsel "dersler" in kötüye kullanımlarının farkına varmalarına ve böyle kötüye kullanımların sonuçlarını taramalarına yardım eder.
- Tarihi incelemek öğrencilere önemli bir destek sağlar, eğer geçmiş önemli önemsemesek problemlerin çözümsüz olduğu düşüncesine mahkum oluruz.
- Tarihi incelemek öğrencilerin rastlantısal ve mantıkdışı insan ilişkilerine hazırlıklı olmalarına yardım eder.
- Tarih öğrencilerin insan karakterinin ve düşüncesinin gücünü anlamalarına yardım eder.
- Tarih öğrencilerin geçmişi eleştirel olarak ele almalarını ve günümüzü nasıl etkilediğini anlamaları için gereken bilgiyi sağlar.
- Tarih incelemek insan, zaman ve mekân bağlamında tüm toplumsal ve insani bilimlere temel oluşturur.

C. Tarih yaşam boyu uygulama alanı olan bir disiplindir.

- Tarih incelemek öğrencileri tüm dünyadaki insanları sevmeye hazırlar. Tarih insanın tüm zafer ve trajedilerinin macerasını yansıtır.
- Tarih incelemek öğrencileri yurttaşlık yaşamlarına hazırlar.
- Tarih incelemek öğrencileri meslekleri ve diğer uğraşları için gereken rafine araçlar sağlar. (DRAKE ve NELSON, 2005:17)

Tarih öğretimiyle çocuklara kazandırılması amaçlananlar konusunda değinilmesi gereken önemli çabalardan bir tanesi de 1975 yılında düzenlenen Felsefe Kurumu seminerlerinin "Türkiye'de Tarih Eğitimi"ni konu alan üçüncüsünde Mete TUNÇAY tarafından sunulan "İlk ve Ortaöğretimde Tarih" başlıklı bildiriye dile getirilmiştir. Türkiye'de tarih eğitiminin sorunlarına yönelik girişimlerin tarihçesinde son derece önemli bir kilometre taşı olan bu incelemede TUNÇAY, "Niçin tarih eğitimi" sorusuna cevap olarak şu karşılıkları vermiştir:

- *Çocuğun geçmişi ve bugünü anlamasına yardımcı olmak,*
- *Onda bütün insan etkinliklerine karşı bir duygudaşlık uyandırmak, böylelikle yetişmesinin ufuklarını genişletmek,*
- *Kendisini bir zaman boyutunun, sürekli bir akışı içinde görmesini sağlamak,*
- *İnsan soyunu bir üyesi sıfatıyla geçmişe neler borçlu olduğunu ve geleceğe karşı ödevlerini-bilinç ve misyonunu- kavratmak,*
- *Evrenin hep böyle olagelmediğini anlamasını ve geçmiş deneyimlerin çeşitliliğine bakarak, gelecekte de ne geniş olanaklar bulunduğunu düşünmesine yol açmak,*
- *Olayları neden ve sonuçlarıyla birlikte görüp açıklamaya alıştırmak; görünüşte ve gerçek nedenleri ayırmayı (bu arada, siyasal gelişmelerin toplumsal tabanlarını araştırmayı) öğretmek; dolayısıyla kafaca oluşumuna yardımcı olmak,*
- *Toplum birey ilişkisini-doğru örneklerle- kavramasına; sonul amacın gerçekten özgür kişiler yaratmak olduğunu, fakat bu amaca ancak, iyi kurulmuş, adil bir ortamda erişilebileceğini anlamasına yardım etmek,*
- *Yüksek insan değerlerini benimsemesine çalışmak (yurtseverlik de bunların arasındadır bence); asıl, dünyanın her neresinde, her ne zaman , her kime karşı bir haksızlık yapılmışsa, kendine yapılmışçasına ona isyan etmesini, her kim değerli bir iş yapmış, insana bir şey katmışsa, ona gönülce bir yakınlık duymasını sağlamak, " (TUNÇAY 1977:283-284; TUNÇAY 2005:254)*

Farklı eğitim basamaklarında eğitim-öğretim alan öğrencilerin tarih öğrenmelerine yönelik olarak hazırlanmış olan incelemelerde tarih öğretiminin nedenleri ya da amaçları olarak saptananlar veya bir başka deyişle tarih öğretimi yoluyla öğrencilere kazandırılmak istenen becerilerin belli noktalarda odaklaştığı dikkat çekmektedir.

Türkçe' de bu konuda yazılmış olan birkaç kapsamlı incelemeden birisi olan Dursun DİLEK'in *Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi* (2001) başlıklı kitapta bu amaçları, *tarihin disiplin içi amaçları ve eğitimsel amaçları* olarak iki kategori altında ele alınmaktadır. Dilek'e göre; bu iki kategori altında sınıflandırılan ve tarih öğretiminin amaçlarına ilişkin olarak ileri sürülen önermeler incelendiğinde; *bunların öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunmak, bir sosyalleşme aracı olarak kültürel mirasın aktarıcılığını yapmak ve vatandaşlık eğitimlerine yardımcı olmak* gibi üç temel nokta üzerinde odaklaştıklarını belirtmektedir (DİLEK 2001: 32).

Yine gerek tarihçiliğin doğası, sorunları ve yöntemi, gerekse öğretimi konusunu Türkiye'de yakından izleyen akademisyenlerin başında gelen İlhan TEKELİ, *Yaratıcı ve Çağdaş Bir Tarih Öğretimi İçin* (2002) başlıklı incelemesinde Tarih eğitimi üzerine yapılan değişik çalışmaları gözden geçirdikten sonra tarih eğitimi için verilen amaçları üç grup altında toplamaktadır. Bunlar: *1. Öğrencilerin tarih bilincinin gelişmesini sağlamak, 2. Öğrencinin çağcıl kimlik duygusu oluşturmaya yardımcı olmak, 3. Öğrencilerin kapasitelerini geliştirmesini gerçekleştirmek* olarak, verilmektedir.

Kuşkusuz tarih öğretiminin amaçları için öne sürülen / sürülebilecek olan önermeler daha da çeşitlendirilebilir veya ortak noktalardan hareketle daha kısa ve öz biçimde formüle edilerek ortaya konabilirler. Özellikle sosyal bilimlerin diğer alanlarına ilişkin temel kavram, yaklaşım ve genellemelerden yararlanarak daha da çarpıcı bir hale getirilebilirler. Ancak bu incelemede böyle bir yola başvurmak yerine, tarih öğretiminin bireysel ve toplumsal yaşam açısından katkısının diğer katkılarına göre daha belirgin bir biçimde öne çıktığı ve hissettirdiği alanlardaki etkileri üzerinde durulacaktır.

Tarih, İnsanlığı, İnsan Topluluklarını ve Zamanla Geçirdiği Değişimleri Anlamamızı Sağlar.

İnsanlığın günümüzde ulaştığı düzeyin kavranabilmesi için hangi süreçlerden geçerek geldiğini ve değişiminin altında yatan temel etmenlerin sağlıklı bir şekilde ortaya konması, anlamlandırılması gerekir. "*Tarihin yapacağı şey genelde tarihsel değişimin, özelde ise insan toplumlarının son birkaç yüzyılda dramatik bir ölçüde hızlanmış ve kapsamlı değişikliklerle gerçekleştirdiği dönüşümlerin genel şemaları ile mekanizmalarını keşfetmektir.*" (Hobsbawm 1999: 48) Bu keşfin yapılabilmesi için insanlığın ve insan toplumlarının geçmiş deneyimlerinin dikkatli bir biçimde her çağda sürekli olarak, çağın özellikleri ve birikimleri altında yeniden gözden geçirilmesi gereklidir. Her şeyden önce tarih geçmişte yaşamış olan insanların ve toplumların nasıl davrandıkları hakkında bilgi veren bir ambardır. İnsanların ve toplumların işleyişlerinin kavranması oldukça zordur ve bu yüzden pek çok disiplin bu konuda çalışmaktadır. Tüm bu disiplinlerin amacı insan davranışlarının altında yatan düşünce ve tutumların çözümlenebilmesine ve kavranmasına katkıda bulunmaktır. İnsanların bireyler olarak düşünce ve tutumları toplumların yönünü belirlediği için akıp giden zaman içerisindeki mecrası, bize bugünü oluşturan temelleri ve arka plandaki görüntüsünü sunar. Eğer bir ulus barış içindeyse, tarihsel materyaller kullanmaksızın savaşı nasıl değerlendirebilir? Teknolojik yenilikleri etkileyen yeteneği nasıl anlayabiliriz ve eğer geçmişteki insan deneyimleri hakkında bildiklerimizi kullanmazsak, inancın aile yaşamının biçimlenmesi üzerinde oynadığı rolü nasıl bilebiliriz? Bazı sosyal bilimciler insan davranışları konusunda yasalar ve kuramlar formüle etmeye girişmişlerdir. Fakat insanların nasıl davrandıklarını keşfetmeye çalışan bu yaklaşımlar, yapay durumlar, oldukça sınırlı kalmaktadır. Toplumların genel seçimler, misyoner etkinlikleri ve askeri ittifaklar gibi önemli yönlerini kesin deneylerle yeniden kurma olanağı yoktur. Ancak tarih eksik bir biçimde de olsa, geçmişte ait veriler yardımıyla toplumda yerleşen karmaşık davranış türlerinin nedenlerinin ortaya çıkarılmasına adeta bir laboratuvar olarak hizmet etmektedir. (STERN 2007) Sunduğu kanıtlar, veriler ve son derece

zengin bir çeşitlilik gösteren örnekler üzerinden, değişime yol açan faktörler, değişim süreçleri ve süreçlerin belli aşamalarındaki yansımalarını çok belirgin bir biçimde görüp algılayabilme olanağı sağlar. Böylelikle geçmişin değişimlerinden yola çıkarak, bugünün ve geleceğin potansiyel değişimlerine karşı hazırlıklı olmayı, değişim süreçlerini kontrol edebilmeyi ve insani ve toplumsal yaşamı anlamlı kılacak biçimde yön verebilmeyi sağlar. Kuşkusuz tarihin bu noktadaki katkısı geçmişin kendisini tekrarladığı ön kabulüne değil, yaşamın her alanında son derece zengin bir çeşitlilik gösteren geçmiş tarihsel deneyimler üzerinden zihinsel olarak yeni durumlara daha açık olmasında yatmaktadır.

Tarih, İnsanlığın Kültürel Mirasının Kavranmasını ve Çağcıl Bir Kimlik ve Yurttaşlık Duygusunun Gelişimini Sağlar.

Kollektif kimlik, kolektif bellekten hareketle inşa edildiği için, bir grup veya topluluğun kendi kimliğini tanımlama çabaları, onların zorunlu olarak geçmişlerine bakmalarını gerektirmektedir. İnsan toplulukları kendilerini ortak geçmişte tanır, bu geçmişini benliğine işler, ritüel törenlerle anar ve yorumlar. (BİLGİN 1995: 108-109) Tarihin belki de bilinen en eskisi ve en sürekli toplumsal işlevi bir halk ya da bir ulusa ortak bir geçmiş kazandırarak, bu uzak geçmiş bağlamında bir kolektif kimlik oluşturmaktır. Tarihin bu işlevi çok eskiden keşfedilmiş olup bugün de etkinliğini korumaktadır. John Updike' nin de dediği gibi; "Biz kimiz? Kökenimiz neydi? Atalarımız kimdi? Bu noktaya ve tarihin içindeki bu kavşağa nasıl geldik?" sorularının en anlamlı yanıtı ancak tarihsel bir perspektifle sunulabilir. Tarihsel metinler, uzak geçmişle belirsiz bugün arasında bir yakınlık ilişkisi kurarak, uzak ve yakın akrabalık ilişkisi, grup, halk veya ulus içerisinde süreklilik duygusu oluştururlar. (FLORESCANE 2001:61.) Tarih insanlara bir kimlik duygusu vererek, bireylerin kendilerinin, üyesi oldukları toplumların ve insanlığının, kültürel köklerini ve devraldığı mirası anlamasına yardımcı olur. İnsan soyunun üyeleri olarak nereden gelip nereye gittiklerini ve şu anda üzerinde yaşadıkları dünyanın, bir bireyi olarak içinde yaşadıkları toplumun, ulusun ve insanlığın bugününün hazırlanabilmesi için hangi zorlu ve sıkıntılı süreçlerden geçerek geldiklerini, neyin ve kimlerin nasıl bir bedel ödediklerini kolayca anlamalarını sağlar. Böylelikle tarih öğrencilerin geçmiş kuşaklar ve atalar karşısında sorumlu bireyler olarak gelecek kuşaklara karşı yükümlülükleri olduğu algı ve duygusunu geliştirir. Geleceğin dünyasına yön

veren aktörler olan çocukların, geçmiş kuşaklara karşı sorumlu, gelecek kuşaklara karşı yükümlü yurttaşlık kimliğiyle, daha adil, tarihsel ve doğal mirası daha çok koruyucu tutum ve refleksler geliştirmiş ve insanoğlu için daha yaşanabilir bir dünya düşüncesine sahip bireyler olarak yaşama idealini güçlendirir.

Toplumun tarihini kavraması yalnızca tarihsel bir olay olmayıp, aynı zamanda, kendini ve diğerlerini görme biçimlerini, kendi hakkındaki imgelerini, inanç ve değerlerini, geçmişine bakış tarzını, geçmişi ile mevcut durumunu eklemlendirme şeklini, geleceğe yönelik projeksiyonlarını ilgilendiren, psiko-sosyal, kültürel ve siyasal yanları olan son derece karmaşık ve aktüel bir sorundur. (BİLGİN 1995:107) Tarihçi Carl BECKER'in söylediği gibi Herkes bugününü ve yarınını anlamak için "geçmişin uzak ülkesine erişmeye" çalışır. Yaptığı ve söylediği şeylere ilişkin tarihsel bilgi olmaksızın bugün anlamsız, yarın değersizdir. Toplumlara bir arada tutan en anlamlı bağdır. Kollektif bellekten yoksun toplumlar, tıpkı hafıza kaybına uğramış bireyler gibi köksüz bir biçimde, rüzgârla her yana savrulan yapraklar gibi, tıpkı ana kartı, ya da işletim sistemi çökmüş bir bilgisayar gibi işlevsizleşirler.

Tarihçilerin amacı geçmişe ilişkin "olgular" toplamak değildir. Ama daha çok önceki toplumların erkek ve kadınlarının yaşamlarını biçimlendiren düşünceler ve gerçeklere yönelik kavrayışımızı oluşturmaktır. Geçmişin inançlarının ve kurumlarının bazıları bize yabancı, bazıları da çok aşina görünebilir. Fakat her iki durumda da geçmişte yaşayan insanları incelediğimizde gerçekte öğrendiğimiz şey, insan deneyimlerinin çeşitliliğinin zenginliğine ilişkindir. Tarihin incelenmesi, insanlığın, inançların, arzuların, kurumların ve uygulamaların incelenmesidir. (RAMPOLLA 2007:1) Tarih bir yandan grup kimliklerine girerek kendi kimliğimizin hangisi olduğunu anlamamızı sağlarken, bir yandan da ötekini tanımamıza yardımcı olarak insan deneyiminin çeşitliliğini ve farklılığını kabullenmemizi sağlar. (FLORESCANE 2001:61.) "Tarih insanoğlu olarak hemcinslerimizi tanımamıza ve anlamamıza sağlar." (STEELE 197: 27) Tarihin bir yandan da bireyin kendi kimlik özelliklerini taşımayan, dışında kalan her türden farklı kimliğe sahip bireylere, gruplara, kurumsal ve toplumsal yapılara karşı dışlayıcı ve ötekileştirici olmayan bir kavrayış ve kabul geliştirmesini besler. İnsanlığın geçmiş süreçlerde yaşadığı dramatik durumlar üzerinden, kendi aidiyetleri dışında kalan var

oluşlara karşı geliştirdiği olumsuz ön kabullerden kaynaklanan davranışların sonuçları üzerinden daha kapsayıcı, farklılıklara karşı hoşgörüyü ve birlikte yaşama yollarını inşa etmeleri yönünde işbirliğine yatkın hale getirir.

Tarihsel veriler aileler, gruplar, kurumların tüm ülkelerde nasıl bir evrim geçirdiklerini gösteren kanıtları içerirler. Pek çok ülkede ve özellikle Amerika'da tarih incelemenin en yaygın kullanımlarından birisini, ailelerin geniş bir tarihsel değişim süreci içerisinde kendi şecerelerini ve tarihsel köklerinin ortaya koymalarına yardımcı olacak olguların derlenmesi oluşturur ve biçimlendirir. Pek çok aile, firma, topluluk, toplumsal birim ve cemaatler benzer kimliksel amaçlarla tarihten yararlanarak ne kadar köklü ve zengin bir kimlik ve geçmişe sahip olduklarını gösterme yolunda tarihten yararlanırlar. Tarih bir toplumun en etkili kendini tanıma yoludur. Tarihler ayırt edici ulusal deneyimlerin temel ulusal özelliklerini vurgulayan ulusal öyküler üzerinden ulusal değerlerin ve yurtseverlik duygularının gelişimine katkıda bulunur. (STERN 2007) Tarihin bu katkısı dünya da en yaygın olarak kabul gören ve başvuru alanı uygulama alanı olmuştur. Günümüzün ulus devletlerinin ve ulusal kimliklerinin oluşumunda oldukça aktif ve belirleyici olan tarihin bu rolü tarih yazıcılığında ve tarih öğretimine yönelik incelemelerde sıklıkla vurgulanan bir konu olduğu için bu kadarını belirtmekle yetinilebilir. Ancak insanlık tarihine yeni dramatik örnekler eklemek için, ulus olgusu daha kapsamlı bir çerçeve üzerine, oturtulmalıdır. Bu yönde en yapıcı adımlarda bir tanesi *"bugünün akademik tarihi(tarih öğretimi), yaptıklarını büyük ölçüde demokrasi adına yaptığı için, tarih iddia ettiği gibi sıradan insanların hislerini deneyimlerini, tek vücutta birleştirmeli, özellikle zulmedilmiş, ezilmiş ve gücün koridorlarından geçmiş olanların kurbanlaştırılması üzerinde odaklanan ülkeleri ve onların geleneklerini değiştirecek sonuçlar doğurmalıdır. Savaşlara, yönetenlere, politik çekişmelere ve bireysel kimliklere yol vermelidir."* (GENOVESE 1999: 9) Bireysel hafıza olmadan, bir insan gerçek anlamda kendi kimliğini kaybeder ve yüz yüze geldikleriyle nasıl baş edeceğini bilmez. Tarihin kaybı günlük özel yaşantımızı anında felç etmeyebilir. Ama tarihin göz ardı edilmesi bizi - ki bu, müşterek hafızanın yokluğu ya da noksanlığıdır - kamusal hareket için en iyi kılavuzdan mahrum bırakır, özellikle yabancılarla karşılaşıldığında; başka bir ulus, başka bir uygarlık ya da kendi milli sınırlarımız içerisinde farklı bir grupta

karşılaştığımızda ne yapacağımız konusunda sıkıntı yaşamamıza yol açar. (MCNEIL 1989:103-104) Tarih öğretimi, tarihsel süreç boyunca olduğu gibi diğer ulusların geleceğini, kendi ulusunun ya da ulusu kontrol etme iddiasındaki çıkar gruplarının (günümüz dünyasında çok uluslu şirketler, cemaatler, vakıflar ya da düşünce kuruluşu olma iddiasındaki her türden oluşumlar) sömürsünden koruyucu refleksler geliştirmesine katkıda bulunacak biçimde inşa edilmelidir.

Tarih incelemenin katkıda bulunduğu en önemli alanlardan bir tanesi de yurttaşlık kimliğinin oluşumudur. Bazı ülkelerin okul müfredatında tarihin yer almasının temel gerekçesini vatandaşlık eğitiminde yüklenen rol oluşturur. Vatandaşlık tarihinin savunucuları bazen, kişisel başarı ve erdemle ilgili inandırıcı hikâyeler ve derslerle ilginçleştirilen bir tarih sayesinde ulusal kimlik ve sadakat duygusunun güçlendirileceğini savunurlar. Fakat vatandaşlık için tarihin önemi bu dar amacın ötesindedir ve bazı noktalarda buna karşı bile çıkabilir. Ancak tarihin vatandaşlık boyutundaki katkısı sadece bununla sınırlanamaz. Tarih ulusal kurumların, sorunların ve değerlerin ortaya çıkışı hakkında veri sağlar, hatta bu tür verilerin var olduğu tek önemli hazinedir. Ayrıca sorumlu vatandaşlık için esas olan uluslar arası ve karşılaştırmalı bakış açılarını sunarak, ulusların diğer toplumlarla nasıl etkileştiği hakkında da kanıtlar gösterir. Bunun yanı sıra vatandaşların yaşamlarını etkileyen son, güncel ve olası değişimlerin nasıl ortaya çıktığını ya da çıkabileceğini ve ne gibi nedenlere bağlı olduğunun anlaşılmasına yardımcı olur. Daha da önemlisi tarih incelemesi, ulusal ya da toplumsal bir liderin, daha sorumlu bir kamu anlayış ve tutumu içinde olmalarını, seçmenlerin basit gözlemciler değil, talepte bulunan ve liderlerin vaatlerini yakından takip eden bir kafa yapısı geliştirmelerini teşvik eder. (STERN 2007) Bunun en önemli sonucu ise yurttaşların daha refah ve huzur içerisinde yaşadıkları bir toplumsal ortam olacaktır.

Tarih, Zihinsel Kapasitenin ve Temel Becerilerinin Gelişimine Katkıda Bulunur

Çocuklar bilgi ve verileri, farklı yönlerden ve bakış açılarından bakarak, lehte ve aleyhte yönleriyle analiz ederek, tartabilecek bir zihinsel açıklık ve uyanıklıkta yetiştirilmelidir. (PATHAK 2003: 20.) Başarılı bir kimsenin güçlü ve zengin bir hayal gücüne sahip olması gerekir. Hayal gücünün yardımıyla bir kişi göremediği olayları gözünde canlandırabilir. Böyle bir kişi, sistematik ve mantıklı bir hayal

gücünün yardımıyla, eksikleri doldurarak geçmişini yeniden inşa edebilir. Zengin bir hayal gücü, sadece bununla sınırlı kalmaz, geleceğin dikizlenebilmesine ve bugünün olası sonuçlarının veya bir eylemin olası sonuçlarının ne olacağını kestirilebilmesine de olanak tanır. Ancak elde edilen tarihsel bulgu ve verilere bağlı kalınması bir zorunluluktur. (S.P. PATHAK 2003:20.) *'Tarih bize şüphecilik ve eleştirel düşünme yetisi kazandırır', 'Tarih bizi çağdaş dünyanın sorunları ile yüzleşmeye hazırlar'*(STEELE 1976: 27) *Tarih eğitimi entelektüel bir eğitim sağlamakla kalmaz, aynı zamanda bireye kendi anlık deneyimlerinin ötesinde kendine ilişkin bir bilinç düzeyi yakalamasını sağlar.* (TOSH 1997: 24) İnsanlar niçin giderek artan bir biçimde gelecek yönelimli bir toplumda tarih incelemek zahmetine girmelidirler? Bu sorunun tarihçi sayısı kadar cevabı vardır. Her şeyden önce geçmişin engin deneyimi bize kim olduğumuz ve nasıl geldiğimiz konusunda bize çok şey söyler. Tarih incelediğimizde modern kurumların, düşüncelerin, değerlerin ve sorunların köklerine bakmış oluruz. İkincisi eski toplumların düşünce ve varsayımlar ile uğraşma zahmeti dünyaya farklı bir bakışla görmeyi öğretir. Olayların anlamını zamanımızdakinden farklı bir perspektiften anlama ve algılama, giderek karmaşıklaşan çok kültürlü toplumumuzdaki insan inançlarının ve kültürlerinin farklılığını ve değerlerini takdir etme yeteneğidir. Üstelik tarih öğrencilerin kendi toplumlarının, yargılarının, kültürlerinin ve varsayımlarının eleştirel bir analizini çeşitli perspektiflerin farkında olmalarını yüreklendirir. Son olarak tarihçinin geleceği önceden bildiren kristal küreleri yoktur, geleceği karmaşık olayların biçimlendirdiği geçmiş olaylar yardımıyla anlamamıza ve günümüzün sorunlarıyla boğuşarak geleceğimizi biçimlendirecek kararlar almamıza yardım eder. (RAMPOLLA 2007: 1-2)

İlhan TEKELİ' ye göre tarih öğretimi öğrencilerde şu beş kapasitenin gelişmesini sağlar:

1. Öğrencinin zaman kavrayışını ve bunu toplumsal değişimle ilişkilendirmesini,
2. Anlatı kurabilme kapasitesinin gelişmesini,
3. Empati kurabilmesini yani ele aldığı konularla kendisi arasında bir sempati ilişkisi kurmadan, soğukkanlılıkla kendini onun yerine koyarak, konumunu kavrayabilmesini,

4. Herhangi bir konuda araştırma yapabilmesini,
5. Kavramları ve dili doğru kullanabilme ve düşüncelerini yazıya aktarabilmesini,

Bu kapasiteleriyle tarih, öğrencilerin koşullandırılmasının da ötesinde, daha önemli bir işleve kavuşmaktadır. (TEKELİ 2002:17-18)

STERN'e göre: Tarih öğretiminin öğrencilere sağladığı üç temel beceriden bir tanesi **"kanıtları değerlendirme Becerisi"**dir. Tarih öğretimi öğrencilere çeşitli türdeki kanıtları - tarihçilerin geçmişin en gerçekçi görüntülerini/panoramasını şekillendirmede kullandıkları delilleri belirleme ve bunlarla ilgilenme konusunda deneyim kazandırır. Bir tür tarihsel kanıt olarak geçmişteki siyasi liderlerin demeçlerinin nasıl yorumlanacağı öğrenilirken günümüz siyasi liderleri tarafından verilen demeçlerin içerisinden objektif ve kendine hizmet eden türdekileri ayırt edebilme kapasitesini oluşturmaya yardım eder. Tarih öğretimi yoluyla, farklı türdeki kanıtların - kamusal demeçlerin, özel kayıtların, sayısal verilerin, görsel materyallerin- nasıl kaynaştırılacağı öğrenilirken veri çeşitliliğine dayalı tutarlı iddialar ortaya koyma yetisini geliştirir. Bu yetenek günlük yaşamda karşılaşılan bilgilere de uygulanabilir. Yine STERN'e göre tarihin kazandırdığı becerilerden bir diğeri **"çatışan yorumları değerlendirme becerisi"**dir. Tarihi öğrenmek farklılıkları ayırt edebilme becerisini geliştirir. Toplumların nasıl işlediği - tarihsel incelemenin en temel amacı-doğal olarak net bir şekilde anlaşılabilir. Aynı şey bugün ne olduğunu anlama konusunda da geçerlidir. Çatışan yorumların nasıl tanımlanacakları ve değerlendirileceklerinin öğretimi temel vatandaşlık becerisidir. Tarih çoğunlukla insan deneyimlerinin yarıştıkları ve çatıştıkları bir alan olarak bu deneyimlerin yorumlanması konusunda beceri kazandırır.(STERN 2007) Tarih tüm yaşam becerilerimizi geliştirmemize rehberlik eder. Dinleme ve görme eleştirel yeteneklerimizin gelişmesine yardımcı olur. Sunulan çeşitli olaylardan sonuçlar çıkartabilmeyi öğretir. En önemlisi, öğrencilerin dünyanın pasif gözlemcileri olmaktan daha çok bireysel ve toplumsal sorunlara yanıt aramasına önemli sorular sorabilmesine yardım eder. Eleştirel iletişim becerilerini geliştirmesinin yanı sıra akıcı yazma ve konuşmayı öğrenme becerilerinin gelişmesine yardımcı olur.

Tarih, İnsanı ve Ahlaki Değer Yargılarının Gelişimine Temel Oluşturur.

Tarih ahlaki düşüncelerin gelişmesi için zemin oluşturur. Tarih öğrenen birisi geçmişte ortaya çıkmış olan durumların ve bireysel öykülerin incelenmesi yoluyla, kendi moral değerlerini test etme ve zor koşullar altında karşılaştığı gerçek sıkıntılara karşı direnebilme imkânı kazanır. Gerçek yaşamın talihsiz ve sıkıntılı ortamlarında ortaya çıkan tarihsel koşullar, insan davranışları için ilham kaynağı oluştururlar. Anlamlı bir ifadeyle "tarih öğretimi örneklerle" sadece kahramanların, önemli adamların ve kadınların başarılarının ahlaki tutarsızlıklarının öyküsünü değil, aynı zamanda sıradan halkın yürekli gayretlerini ya da yararlı itirazlarına daha çok yer verir. (STERN, 2007) Tarih değerler oluşumu açısından ele alındığında "bireyin hangi değerlere sahip olması gerektiğini önermekten çok, değerlerin insan davranış ve kararlarını etkilediğini, bireyin seçme fırsatının olduğunu, bu fırsatın zaman zaman kısıtlanabildiğini ve belli değerleri benimseyerek ona göre davranmanın çeşitli sonuçları olduğunu göstermektedir. Burada istenen sonuç, insan ilişkilerindeki değer ve değer argümanlarının oynadığı rolün anlaşılmasıdır." (SAFRAN 2006:144) Toplumların bir arada uyum içerisinde yaşamalarını sağlayan bu argümanların yeterince oluşmadığı ya da gelişmediği ortamlarda toplumsal bir yaşamdan söz edilemez. Topluları bir arada tutan belli bazı normlar ve sınırlar vardır. "Zincirlerinden boşanmış bir özgürlük, vahşete ve suça yol açar. Her toplumun bağlara ihtiyacı vardır. Kurallar olmadan, gelenek olmadan, ortak kabul gören davranış normları olmadan hiçbir cemaat varlığını sürdüremez" (SCHMIDT 2002:160) Bu normların tüm boyutlarıyla kavranması gerekir. Böyle bir kavrayış ancak tarihsel bir perspektiften yola çıkarak oluşturulabilir.

Toplum ahlakının temelini, önceki kuşaklarca geliştirilen ve kısmen de olsa, yüzyıllar boyunca kuşaktan kuşağa aktararak günümüze kadar gelen değerler, ilkeler, ahlak ilkeleri oluşturur. Bugün ahlak kavramından anladığımız hemen her şey, ya din kurucular, filozoflar, devlet adamları gibi kişilere ya da dini tarikat, kast, sınıf gibi toplum içinde özellikle belirginleşmiş kümeleşmelere dayanır. Bu arada bazı şeyler de, toplumun zayıf kesimlerden ya da politik baskı altında tutulanlardan, yani aşağıdan yukarıya doğru gelmiştir. (SCHMIDT 2002:31-32) Bu değerlerin ve yargıların hangi tarihsel koşullarda ortaya çıktıklarının ve nasıl bir değişim ve

gelişim sürecinden geçtiklerinin doğru bir biçimde ortaya konması zorunludur. Bu perspektiften yoksun bir bakış insan yaşamını erdemli kılmak yerine, toplumsal rahatsızlıklarla didişmeye, yozlaşmaya ve toplumsal çözümlerle karşı karşıya bırakır.

Bazı akademisyenler tarih öğretiminin en önemli amaçlarından bir tanesinin öğrencilere ahlaki değerler aşılacak olduğunu söylerler. Tarihin büyük adamların, dinsel liderlerin, azizlerin, soylular, krallar vs. eylemleriyle dolu bir ambardır... Fakat tarihin ne olduğuna ilişkin doğru bir açıklama, bu durumda daha çok insanın, acımasızlık, kötülük, ahlaksızlık, hainlik, şımarıklık, kurnazlık, düzenbazlık ve ahlaksız davranış örnekleriyle dolu olduğunu da anlatır.. Aslında tarih bize daha çok insanın sevilmeyen davranışları hakkında öyküler aktarır. Tarihte, kötülüğün erdeme üstünlük sağlayarak, ahlak, dürüstlük, güvenilirlik ve doğruluğun yerini haince ve acımasızca alışı gösteren sayısız örneklerini okuruz... Bu yüzden de tarih bize çoğunlukla kötülüğün, erdemini yerini aldığını gösteren örnekler sunar. (S.P. PATHAK: 2003, s.21-22)

Toplumlar ve Uluslar arası Bir Kavrayış Geliştirir

Tarih, artık günümüzde yalnızca geçmişe karşı duyulan kuru ve temelsiz bir ilgi ve merakın ötesinde, bireylerin, toplumların ve ulusların manevi ve moral gereksinimlerine, düşünsel ihtiyaçlarına ve gündelik yaşamlarında karşılaştıkları sorunlara ilişkin geçmiş deneyimlere dayalı yaşanmış çözüm önerileri sunan bir alan olarak algılanmaktadır... Tarihin en önemli işlevlerinden birisi de göç, eşkıyalık, yoksulluk, yolsuzluk, umursamazlık, vurdumduymazlık, aile sorunları, sokak çocukları..vb pek çok toplumsal hastalıklara ilişkin geçmiş deneyimler üzerinden perspektifler ve çözüm örneklerini sunmasıdır. Günümüzde de tüm yakıcılığı ile önemini koruyan bu toplumsal hastalıklar ancak geçmiş uygulamalar ışığında üretilebilen yeni çözüm ve yaklaşımlarla tedavi edilebilirler. (GÜLER, 2005:95-97) Dünya tarihini incelemeye başladığımızdan beri, dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan insanlar ve geniş ölçüde onların yaşam tarzları hakkında bilgiler öğreniriz. Beslenme alışkanlıkları, giyim ve konut vb. coğrafi koşullardan etkilenen ve bölgeden bölgeye farklılıklar gösteren yaşam tarzını öğreniriz. Bu bilgi bizim onların yaşamları ve tarzlarını anlayışımızı ve tavrımızı yaratarak, dünya barışı ve uluslar arası anlayış

için sağlam bir yol oluşturur. (PATHAK 2003: 21-22)

Sonuç:

Tarih eğitiminin amaçlarının, her dönemin koşulları ve gerekleri doğrultusunda yeniden belirlenmesi gerekir. Bu yeniden tanımlama girişimleri evrensel yaklaşımlar, genelde eğitim, özelde tarih eğitimi ve tarih yazıcılığı alanındaki gelişmeler ışığında ve bunlarla uyum içerisinde biçimlendirilmelidir. Kuşkusuz tarih eğitimi için belirlenmiş olan amaçların gerçekleştirilmesi, ancak bu amaçlar üzerine inşa edilmiş tarih öğretim programları, ders kitapları, öğretim araç yöntem ve yaklaşımları ile mümkün olabilir.

KAYNAKÇA

- BLACK, Jeremy ve Donald M. MACRAILD (1997), *Studying History*, London.
- BAGE, Grant (2000), *Thinking in History 4-14: Teaching, Learning, Curricula and Communities*, London and New York.
- BARTON, Keith C. - Linda S. LEWSTİK (2004), *Teaching History for the Common Good*, London.
- BARTON, Keith C. - Linda S. LEWSTİK (2007), *Donig History*, London.
- BİLGİN, Nuri (1995), "Kimlik Arayışı Olarak Resmi Tarih", *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları*, Hazırlayan: Salih Özbaran, İstanbul.
- COOPER, Hillary (200), *The Teaching of History in Primary Schools*, London
- DİLEK, Dursun (2001), *Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşüncenin Gelişimi*, Ankara.
- DRAKE, Fredrick D. Ve Lynn R. NELSON (2005), *Engagement in Teaching History: Theory and Practices for Middle and Secondary Teachers*, New Jersey.
- FLORESCANE, Enrique (2001), "Tarihin Toplumsal İşlevi", *Tarihçinin Toplumsal Sorumluluğu* (Derleyen, François Béderida), Ankara.
- GENOVESE, Eugene D. (1999), "A new Departure", *Reconstructing History*, (Edst: Elisabeth CeNOVES-FOX ve Elisabeth Lasch-QUIN'in içinde), London, ss.6-9.
- GÜLER, İbrahim (2005), *Tarihin Toplumdaki İşlevi ve Öğretimi*, İstanbul.
- HARNETT, Penelope(2000) "Curriculum decision-making in the primary school", *Issue in History Teaching*(Editörler: James Arthur ve Robert Phillips), London, ss24-36.
- HOBSBAWM, Eric (1998), *Tarih Üzerine* (Çeviren: Osman AKINHAY), Ankara, 1998.
- HUGHES, Path- Kath COX ve Gillian GODDARD, (2000) *Primary History Curriculum Guide*, London.
- MCNEILL, William H. (19989), "Why Study History? Three Historians Respond" *Historical Literacy: The Case for History in American Education*, (Edt: Paul GAGNON and Bradley Commision on History İn Schools, New York-London.
- National Curriculum Working Group (1994) "National Curriculum Working Group Final Report (England and Wales)", *Teaching History* (Edt. Hillary BOURDİLLON), London, ss.27-40.
- O'HARA, Lucy ve Mark O'HARA (2005), *Teaching History 3-11 The Essentil Guide, Reaching The Standard Series*, London, New York.
- PATHAK, S.P.(2003), *Teaching of History: The Padeo-Centric Approach*, New Delhi.
- PHILLIPS, Robert (2000), "Government Policies, the State and the teaching of history", *Issue in History Teaching*(Editörler: James Arthur ve Robert Phillips), London, ss. 10-24.
- RAMPOLLA, Mary Lynn (2007), *A Pocket Guide to Writing in History*, Fifth Edition, Boston-New York.
- ROGERS, P.J. (1984), "Why Teach History", *Learning History* (Editörler, A.K. DICKINSON, P.J.LEE ve P. J. ROGERS), Liverpool.
- SAFRAN, Mustafa (2006), *Tarih Eğitimi: Makale ve Bildiriler*, Ankara.
- SCHMIDT, Helmut (2002), *Toplumda Ahlak Arayışı: Yeni Yüzyılın Eşiğinde Almanya* (Çeviren:Fatma ARTUNKAL), İstanbul.
- STEELE, Ian (1976), *Developmnents in Teaching History*, Exeter, 1976.
- STERN, N. Peter (2007), "Why Study History?" *Online American Historical Association*, Access date 29/05/2007, <http://www.historians.org/pubs/Free/WhyStudyHistory.htm>.
- TEKELİ, İlhan (2002), *Yaratıcı ve Çağdaş Bir Tarih Öğretimi İçin*, Tarih vakfı Yurt Yayınları Toplumsal Tarih Dergisi Nisan 2002 de yayınlanan 100 Sayısı Eki, İstanbul.
- TOSH, John (1997), *Tarihin Peşinde* (Çev. Özden Arkan), İstanbul.
- TUNÇAY, Mete (1997), " İlk ve Ortaöğretimde Tarih", *Felsefe Kurumu Seminerleri*, Ankara, ss.276-285.
- TUNÇAY, Mete (2005), *Eleştirel Tarih Yazıları*, Ankara, 2005.